

[Kázání o smíchu a humoru, na L 23,35a; L 6,25b+21b]

Ladislav Hejdánek

◆ kázání, česky, vznik: 1975/1980

◆ sermon, Czech, origin: 1975/1980

[Kázání o smíchu a humoru, na L 23,35a; L 6,25b+21b]

Ladislav Hejdánek

◆ kázání, česky, vznik: 1975/1980

◆ sermon, Czech, origin: 1975/1980

**„Jsou biblické texty, které jsme už tolikrát slyšeli a četli...“ [kázání na L 23,35a; L 6,25b+21b]
[1975/1980]**

Píseň

Čtení: Přísloví 1, 20–33

Moudrost vně volá, na ulicích vydává hlas svůj. V největším hluku volá, u vrat brány, v městě, a výmluvnosti své vypravuje, řkouc: Až dokavad, hloupí, milovati budete hloupost, a posměvači posměch sobě libovati a blázni nenáviděti umění? Obráttež se k domlouvání mému! Hle, vynáším vám ducha svého a v známost vám uvodím slova svá. Ale poněvadž jsem volala, a odpírali jste, vztahovala jsem ruku svou, a nebylo žádného, kdo by pozoroval, anobrž strhli jste se všeliké rady mé a trestání mého jste neoblíbili, pročez i já v bídě vaší smáti se budu, posmívati se budu, když přijde to, čeho se bojíte, když, pravím, přijde jako hrozné zpuštění to, čeho se bojíte, a bída vaše když jako bouře nastane, když přijde na vás trápení a soužení. Tehdy volati budou ke mně, a nevyslyším jich; ráno hledati mne budou, a nenaleznou mne. Protože nenáviděli umění, a bázně Hospodinovy ne zvolili sobě, aniž povolili radě mé, ale pohrdali všelikým domlouváním svým. Protož jísti budou ovoce skutků svých, a radami svými nasyceni budou. Neboť pokoj hloupých zmorduje je, a štěstí bláznů zahubí je. Ale kdož mne poslouchá, bydliti bude bezpečně, pokoj maje před strachem zlých věcí.

Píseň

Text:

a) Lukáš 23, 35–36a

b) Lukáš 6, (25b, 21b)

I stál lid, dívaje se. A posmívali se jemu knížata s nimi, řkouce: Jinýmť spomáhal, nechať (nyní) pomůže sám sobě, jestliže on jest Kristus, ten Boží zvolený. Posmívali se také jemu žoldněři...

Běda vám, kteříž se nyní smějete, neboť kvíliti a plakati budete. – Blahoslavení, kteříž nyní pláčete, neboť smáti se budete.

Jsou biblické texty, které známe už tak dobře a tak dlouho, že jim dovolujeme, aby nás oslovily už jen velice částečně a redukovane. Je tu situace podobná, jako když se díváme na sních: víme, že sních je bílý, a proto jej vidíme jako bílý. Jen školené a poučené oko je schopno vidět, že sních může být modrý, když obrází bezmračnou oblohu, nebo také zelený, když zachycuje odlesk sluncem ozářených stromů, a dokonce červený, když se v něm zrcadlí požár nebo západ slunce. A tak i když každým rokem slyšíme evangelijní zvěstování o Kristově ukřižování, obvykle jsme nakloněni opět přeslechnout některé tóny, které prostě nečekáme a na něž nejsme připraveni. Ale všimněme si kupříkladu Lukášova líčení Ježíšovy popravy ve 23. kap. Už ten začátek: Ježíše vedou na popraviště spolu s dvěma lotry, s dvěma zločinci, kteří mají být ukřižováni s ním. Jaká absurdnost! Jak je možno na ni reagovat? Tu absurdnost vidí i oba lotři, a každý reaguje po svém. A po svém reaguje i zástup, který se na popravu přišel podívat: posmívá se, a spolu se zástupem se posmívají i přední židovské osobnosti, členové rady. Pozadu nemohou ovšem zůstat ani vojáci, kteří tu jsou pro výkon moci a pro udržení pořádku. Marek uvádí, že se posmívali i přední kněží i zákoníci. A nad hlavou ukřižovaného Ježíše byl upevněn posměšný trojjazyčný nápis, hlásající, že „tento jest král židovský“; Jan jediný poznamenává, že tento nápis napsal sám Pilát. Ukřižovaný král! Ukřižovaný mesiáš! Ukřižovaný Syn boží! Necítíme v onom posměchu alespoň u některých trochu hysterie? Což neznáme příklady hysterického smíchu, který je pouze znamením nejvyššího vzrušení a rozrušení mysli? Chceme si to všechno pro své upokojení a uklidnění tak zjednodušit, že z posměchu vyslyšíme jen pýchu?

Ale je tu přece jenom výjimka: zločinec, který okřikuje druhého pro jeho rouhavý, jak se mu zdá, posměch. Všichni volají: Zachraň se, jsi-li boží vyvolenec, zachraň se, jsi-li Mesiáš, zachraň se, jsi-li král židovský! Jediný člověk, a je to zločinec, říká: Zachraň sebe i nás! Matouš se zmiňuje o tom, že oba lotři, oba spolu s Ježíšem popravení povstalci (buřiči) mu utrhali, že ho tupili. Lukáš nechává jen jednoho, aby se rouhal. A přece: všichni se rouhají tak, že je ani nenapadne přitom myslet na sebe. Jediný tento rouhající se bandita mluví také o sobě: Zachraň sebe i nás! Což necítíme, že to je něco víc než hrubé rouhání? Nevypadá tak tento lotr v beznadějném postavení alespoň zákmit, alespoň stín naděje? Ta vnější hrubost nechť nás nemýlí. Známe, jak dovedou být hrubí a drsní vojáci, řádní vojáci; což teprve vzbouřenci, povstalci, loupežníci! Ale i tak, jak je to absurdní: zločinec žádá pro sebe záchranu tak, že se zachrání spolu s Mesiášem. Jaké nepochopení! Ale což neprokázali stejné nepochopení učedníci Petr, Jakub a Jan (Mk 9,5), navrhuující Ježíšovi zůstat na hoře proměnění a postavit tři stánky? Evangelista je takřka omlouvá: nevěděli, co mluví, byli zajisté přestrašení. Neměli bychom najít tím spíše omluvu pro lotra? Když při jiné příležitosti Petr odporuje Ježíšově předpovědi vlastního utrpení a říká: to se nestane, odmítá jej Ježíš jako satana, jako satanské pokušení (Mt 16,23; Mk 8,33). Jestliže přední učedník Kristův „nechápal, co jest Božího, ale co lidského“, jaký div, že to nechápal zločinec, který se s Ježíšem dříve asi nikdy nepotkal? A což druhý zločinec? Má ten lepší pochopení? Poslyšme, jak mluví ve prospěch Ježíšův: „On nic zlého neudělal.“ A přimlouvá se, aby na něho Ježíš nezapomněl, až přijde do svého království. Co věděl o Ježíšově království? Co věděl o království nebeském? Slyšel někdy samotného Ježíše nebo se o něm alespoň doslechl? Jestliže ano, jak mohl vůbec vyslovit taková slova, jako že „nic zlého neudělal“? Nevěděl, co by o něm řekl lepšího?

Jaká je to všechno absurdita. A takřka hmatáme, že tu je ještě něco jiného, než posměch zástupů a knížat a žoldnéřů a kněží a zákoníků: je tu ostrá ironie v tom líčení evangelistů. A protože ironie by mohla být leda záležitostí povahy toho kterého z vypravěčů, ale těžko by se právě v ironii mohli shodnout všichni synoptici, ba dokonce i Jan. (I když jsou rozdíly, např. jen Lukáš staví hned vedle sebe Ježíšovo slovo: „Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí“ a dělení roucha.) Je hodně ironie ve slovech samotného Ježíše, jak je najdeme ve všech evangeliích. Ale musíme jít ještě dál: uprostřed těch všech úštěpků a potupného vysmívání slyšíme posměch mocnější, otřesnější, posměch samého Hospodina. Nebo jej opravdu neslyšíme? Nejsme ochotni jej slyšet? Nechceme připustit, že v den ukřižování vlastního Syna by se mohl Hospodin vysmívat, že by se mohl smát? Náleží nejen tato zmíněná ironie evangelijských vyprávění, ale výsměch boží, posměch, smích samotného Hospodina do velikonoční zvěsti? Nebo chceme raději odřezávat a odsekávat něco, co se nám nehodí, co se nám nelíbí, na co nejsme zvyklí? Co jsme nečekali a co prostě nemůžeme a nechceme připustit?

Starý zákon nás však nenechává na pochybách. Na řadě míst čteme o smíchu Hospodinově. Zle myslí bezbožník o spravedlivém, ale Hospodin se mu směje (Ž 37,12–13); národové se bouří, králové a knížata se radí proti Hospodinu, lidé vymýšlejí daremné věci, ale ten, jenž přebývá v nebesích, směje se, Pán posmívá se jim (Ž 2,1–4); lidé vynášejí ústy hrozné věci, v jejich rtech jsou přímo meče, ale Hospodin se jim směje, posmívá se všechněm národům (Ž 59,8–9). Je to tím nápadnější, že jinak se Starý zákon nezdá mít moc smyslu pro humor – vzpomeňme, jak je pokárána Sára, i když se nepochybně směje jen z rozpaků, anebo jak hrozně jsou potrestány děti, posmívající se Elizeovi (2. Kr 2,24); Kazatel říká, že je lepší žalost (horlení) než smích (Kaz. 7, 3). A také Ježíš, jak jsme slyšeli v našem textu, volá své „Běda!“ těm, kteří se nyní smějí. A přece v sobě má smích také něco nadějného a má zaslíbení – dokonce i ve Starém zákoně. Elifaz Temanský připomíná Jobovi, jak je blahoslavený člověk, kterého trestá Bůh, a že právě nuzný má naději, a říká: Zlouba a hlad buď tobě za smích, a nestrachuje se ani líté zvěře zemské! (Job 5,16.17.22). A Bildad Suchský, jiný z jeho přátel, mu slibuje, že Bůh „naplní smíchem ústa tvá a rty tvé plesáním“ (Job 8,21). Kazatel pak připomíná, že všeliká věc má svůj čas, a že je čas pláče a čas smíchu, čas smutku a čas proskakování se (Kaz. 3, 1.4) A to nám může připomenout krále Davida, který při přenášení truhly úmluvy skákal, plesal a poskakoval ze vši

síly před Hospodínem (2. Sam 6,14.16). A konečně sám Ježíš zaslubuje blahoslavenství těm, kteří nyní pláčejí, neboť právě ti se budou smát. Smích tedy může být legitimní, i když je smíchem lidským. Ale může mít smích či dokonce výsměch své legitimní, smysluplné místo na popravišti, na Golgotě, tam, kde umírá Syn boží? Anebo může se právě tam otvírat cesta ke smíchu? Kdyby tomu tak nebylo a nemohlo být, nebylo by lze pochopit, proč v líčení evangelií vůbec a zejména v líčení Ježíšovy popravě nacházíme tolikerou ironii. Ale jak na druhé straně pochopit oprávněnost a smysluplnost této ironie, jak pochopit, že i tady a právě tady má své legitimní místo humor, smích a radost? Či dokonce i posměch?

Co to je vlastně smích a humor a ironie? Smějeme se z rozpaků; v rozpaky nás uvedlo něco, čím jsme překvapeni, zaskočení, na co nemáme okamžitou odpověď, co je jaksi nepatřičné, tj. co k sobě nepatří, v čem je napětí a rozpor, nesrovnalost a protimluv, nesmysl a absurdita. Smějeme se dítěti, které se zabývá vážně něčím, na co nestačí; smějeme se vznešené osobnosti nebo velkému nafoukanci, kteří uklouznou a upadnou; smějeme se sami sobě, když se nás příliš dotkne nějaká maličkost. Smích, jímž reagujeme na příliš vážné situace, je však nepřiměřený a má v sobě cosi hysterického. Smích je na místě tam, kde jeho předmětem je lidská slabost; není však na místě tam, kde se zlo a lidská zvůle a pýcha roztahují a prosazují nade všechno pomýšlení. Brutalita a zločinné nespravedlnosti nelze čelit smíchem; hříchu a vině se nelze smát, jen „blázen za žert má hřích“ (Přís. 14, 9). Musíme však přiznat, že smích nemusí být jen výrazem radosti, nýbrž že je právě způsobem, jímž čelíme něčemu, co je velmi málo způsobivé, aby v nás vyvolalo pocit radosti. Přeroste-li však toto neradostné do takových rozměrů, že už se dost dobře smát nemůžeme, končí vskutku všechna „legrace“ a začíná být všechno vážné? Nikoliv. Pak teprve přichází ten pravý, pročištěný, vnitřní smích, který sice neznamená zlehčování, ale znamená, že jsme připraveni nebrat všechno s tou poslední vážností. A tímto vnitřním smíchem je humor.

Podle Sørensa Kierkegaarda dospěje člověk k humoru, když svou ironičnost přivede k největším vibracím. Zatímco v ironii stále ještě zdůrazňuje člověk své vlastní já – a proto je podle něho ironie egoistická, vztažená k vlastnímu ego – v humoru se člověk od egoismu osvobozuje tak, že se já, ego, dostává do pozadí, či spíše že se proměňuje jeho identita, která už není tak jednoznačně orientována na sebe a otvírá se něčemu, co bychom mohli nazvat snad „hlubším smyslem“. Tak se odstup, díky němuž je člověk schopen ironizovat to, co se ho nepříjemně dotýká, prohlubuje v odstup podstatnější, v němž je zároveň přítomno dvojí: je tu soud, ale také hráz proti tomu, abychom věci brali příliš vážně. To vůbec neznamená zlehčování v běžném smyslu slova. V zápase a v tvrdém boji vlastně uznáváme, respektujeme protivníka; proto je zápas tak často slepý. Humor je schopen prohlédnout: nebere s poslední vážností ani protivníka, ani sebe. Tak soud, který je v zápase absolutní a proto slepý, subjektivní a egocentrický, egoistický, se stává uvážnějším, obecně platnějším: není to už jenom náš soud, naše subjektivní stanovisko, ale je v něm nadhled a platnost obecnější. Ale není v něm objektivita, jakou zná věda. Kierkegaard upozorňuje, že vědění usiluje o to, aby nechalo „já“ zmizet v jeho předmětu; vědecké poznání nám chce ukázat skutečnost, jak prý „vskutku“ je bez jakékoli závislosti na subjektu, na člověku, na nás. To je však důvod, proč nám věda nedovede říci nic opravdu podstatného a životně závažného o nás. Humor je soudem, ale soudem nejenom nad světem a nad druhými lidmi, ale také soudem nad námi; a je také porozuměním, a to nejenom samozřejmým a nekritickým, nekontrolovaným porozuměním sobě, ale také druhým a vůbec světu. Teprve člověk, který má smysl pro humor, je skutečným člověkem, protože jeho vztah k druhým a ke světu je lidský.

Ale je tomu tak, že ve svém životě potkáváme nesrovnalosti a absurdnosti, rozpory a přímo nesmyslnosti, jež ani humor nemůže oslabit a vylehčit: neštěstí, hynutí plné nesmyslnosti, úděsné zlo, nenahraditelné osobní ztráty, nedohledná a nezměřitelná provinění a nekončící utrpení. A tady už nejenom naše já ustupuje stranou a do pozadí, ale téměř se vytrácí: náš humor je u konce svých

možností. A přece ještě zbývá něco jiného než křečovitý vzdor nebo resignace, násilí nebo selhání: je to krok k nahlédnutí, že boží moc se dokonává v lidské bezmoci.

[Jiná verze téhož kázání]

Píseň 268 (Radujme se vždy společně)

Modlitba: Žalm 2 + prosba:

Pane, otevři naše srdce, abychom nejenom poslouchali, ale také slyšeli; a abychom slyšeli nejenom slova lidská, ale abys nás oslovil ty sám a my abychom uslyšeli tebe. Amen.

Čtení: Přísloví 1, 20–33

Moudrost vně volá, na ulicích vydává hlas svůj. V největším hluku volá, u vrat brány, v městě, a výmluvnosti své vypravuje, říká: Až pokavad, hloupí, milovati budete hloupost, a posměvači posměch sobě libovati a blázni nenáviděti umění? Obráttež se k domlouvání mému! Hle, vynáším vám ducha svého a v známost vám uvodím slova svá. Ale poněvadž jsem volala, a odpírali jste, vztahovala jsem ruku svou, a nebylo žádného, kdo by pozoroval, anobrž strhli jste se všeliké rady mé a trestání mého jste neoblíbili, pročez i já v bídě vaší smáti se budu, posmívati se budu, když přijde to, čeho se bojíte, když, pravím, přijde jako hrozné zpuštění to, čeho se bojíte, a bída vaše když jako bouře nastane, když přijde na vás trápení a soužení. Tehdy volati budou ke mně, a nevyslyším jich; ráno hledati mne budou, a nenaleznou mne. Protože nenáviděli umění, a bázně Hospodinovy nevolili sobě, aniž povolili radě mé, ale pohrdali všelikým domlouváním svým. Protož jísti budou ovoce skutků svých, a radami svými nasyceni budou. Neboť pokoj hloupých zmorduje je, a štěstí bláznů zahubí je. Ale kdož mne poslouchá, bydliti bude bezpečně, pokoj máje před strachem zlých věcí.

Píseň 162, verše 1–3 (Přihotov se, duchu můj)

Text:

a) Lukáš 23, 35 a

b) Lukáš 6, 25b + 21 b

a) I stál lid, dívaje se. A posmívali se jemu knížata s nimi ...

b) Běda vám, kteříž se nyní smějete, neboť kvíliti a plakati budete. – Blahoslavení, kteříž nyní pláčete, neboť smáti se budete.

Jsou biblické texty, které jsme už tolikrát slyšeli a četli a které tak dobře „známe“, že už jsme si navykli věnovat pozornost jedné stránce jejich smyslu a tu druhou (nebo ty druhé) pravidelně přeslechneme. A tak i když každým rokem znovu slyšíme ve svých shromážděních evangelijní zvěst o Kristově ukřižování, nejsme nijak nakloněni zaslechnout z textu také ironii. Vůbec málo spojujeme evangelium a víru se smíchem a s humorem; to bychom ostatně ještě byli ochotni uznat. Ale hledat ironii, humor a smích na Golgotě? Není to protismyslné a nesmyslné? Není to dokonce rouhavé?

Ale evangelium samo nás k tomuto tématu pozvolna přivádí, jen když budeme pozorně naslouchat. Všechna evangelia shodně upozorňují na hojný posměch a mnoho posměvačů v situaci, která vlastně vůbec k smíchu ani posměchu není, totiž v situaci, kdy jsou popravováni tři lidé. Posmívá se zvědavý a popravy dychtivý lid, který nedlouho předtím na Pilátovo gesto, když si před lidem umyl ruce na znamení toho, že nechce nést vinu na ukřižování spravedlivého, odpovídal voláním: Krev jeho na nás i na naše syny! (Mat. 27,25). Posmívají se i „knížata“ spolu s lidem, tj. členové rady, posmívají se kněží a zákoníci, posmívají se žoldnéři – a posmívají se i ti, kteří jsou ukřižováni spolu s Ježíšem, alespoň

podle Matouše. (Lukáš mluví o jednom rouhajícím se zbojníkovi a o druhém, který ho za to káral.) A posmívá se i nápis nad Ježíšovou hlavou, hlásající v trojím jazyce, že „tento jest král židovský“ (Jan jediný z evangelistů připisuje autorství samotnému Pilátovi). Není to příliš mnoho posměchu při jedné popravě?

Ale nejde jenom o lidský posměch, o posměch těch, kteří popravu připravili, prováděli a kteří jí byli přítomni. Jde o shodu vypravěčů, pisatelů a redaktorů všech čtyř evangelií: všichni zdůrazňují nejenom ten velký posměch, ale i celou tu absurdnost situace, na niž vlastně onen posměch jenom reagoval. Ostatně budme spravedliví: kdo nahlédne z lidí do duše druhého? Některé ženy plakaly, když byl Ježíš veden na popravu (a Ježíš jejich pláč odmítá; neplačte nade mnou, ale raději nad sebou a nad svými dětmi!). Můžeme si být jisti, že mnozí se halasně neposmívali jen proto, aby neplakali také? Což to neznáme, jak blízko má smích k pláči a pláč k smíchu? Všichni ti lidé měli před sebou obrovskou nesrovnalost, bláznivou nesmyslnost, křiklavý rozpor, černou absurditu. A na tuto hrůznou výzvu reagovali posměchem, v němž bychom možná našli nejenom mnoho nelidského, ale také mnoho lidského: úděs, hysterii, zmatek mysli, nejvyšší rozrušení, ale také velké zklamání a rozhořčení těch, kteří možná ještě před několika dny volali: Požehnaný, který se bereš ve jménu Páně! Nejsme snad před touto absurditou postaveni i my ještě dnes? Není tomu tak, že také my před ní utíkáme a že se před ní chceme skrýt za nejrůznější theologické poučky nebo tak, že se soustředíme na všechno jiné, jen abychom tuto absurditu neviděli a abychom na ni zapomněli? Kdož ví, jak bychom reagovali, kdyby se nám náhle vyjevila ve vši své děsivosti? Kdož ví, zda bychom neřekli, jak je spíše naším zvykem: Zavínil si to sám, neměl provokovat. Nebylo by to vlastně ještě horší než posměch?

Ale jak vůbec může a dovede člověk reagovat tváří v tvář tak hroznému rozporu, takové nesmyslnosti, takové absurditě? Drobným nesrovnalostem životním se smějeme, větší ironizujeme, v těžších nesnázích už potřebujeme humor. Ale tam, kde jde o život a o smrt, kde jde o smysl všeho, kde se i největší humor křiví v černý škleb, kde už nelze nic chápat z vyššího stanoviska, kdy stojíme tváří v tvář nejčernějšímu nesmyslu, tam je ještě dvojí možná reakce, která vede k životu a nikoliv ke smrti. Je to víra a naděje.

Bylo to za poslední války, kdy velký americký theolog Reinhold Niebuhr v jednom svém kázání poukázal na to, že je hluboká souvislost mezi humorem a vírou. Prohlásil, že humor je vpravdě předehtou víry, a smích že je počátkem modlitby. Podle Niebuhra musí být na chrámových nádvořích slyšet smích a jeho ozvěna musí zaznívat až do svatyně; není však místa pro smích v samotné svatyni svatých. Tam už se smích proměnil v modlitbu a humor se naplnil ve víře. To je hluboká pravda, na niž příliš často zapomínáme. Ale sto let před Niebuhrem upozornil pronikavý dánský myslitel Søren Kierkegaard na nejhlubší důvod spjatosti humoru a víry. Velkým Kierkegaardovým tématem byla ironie. Podle něho humor začíná jako ironie. Tam, kde je přivedena ironie do extrému, nebo jak sám Kierkegaard říká, do největší vibrace, mění se v humor. Podstatou této proměny je překonání soběstřednosti a egoismu, jimiž je každá ironie provázena. Ironie stále ještě nekonečně zdůrazňuje vlastní já, kdežto v humoru je člověk z této svázanosti se sebou částečně vysvobozován. Proto je možno vidět v humoru již kus oné radosti, která vítězí nad světem. Ale jako ironie vedla k onomu zvratu v humor, tak i humor má své vyústění. Kierkegaard pro názornost uvádí příklad dosti svérázný: podobně, jako abnormita jater u štrasburských hus vede posléze k jejich uhynutí, tak také ironie a její vyvrcholení, humor, představují abnormální vývoj, vedoucí k záhubě našeho já, našeho původního já. Ale to vůbec neznamená smrt, nýbrž začátek pravého života. A tady asi musíme dát Kierkegaardovi za pravdu. Vždyť co jiného na nás žádá Kristus: máme-li jej následovat, musíme zapřít sami sebe. Pak už nejsme živi vlastně my, ale živ je v nás Kristus. Naše já se zkrátka musí stále menšit a růst musí Kristus v nás. Nu, a snadněji se menší naše já, jsme-li v úzkostech, v nouzi, trpíme-li, hladovíme-li a žízníme-li; nesnadněji se menší, jsme-li bohatí, daří-li se nám dobře, máme-li své postavení. Ale nejde jen o tuto snadnost a nesnadnost. Smích, ironie, humor a posléze víra nás vedou k poznání něčeho, co tvoří

podstatu evangelia: Ježíš Kristus nikdy nestojí na straně mocných a vážených, nespojuje se s tím, kdo je ve světě silný, ale je vrcholnou ukázkou toho, že boží moc se dokonává, tj. vrcholí v lidské bezmoci. Smích a ironie a humor, které pramení právě z tohoto vědomí, jsou pravé a jsou na místě na ulicích, v největším hluku, ve vřavě, u vrat brány, v městě, ano i za městem, dokonce na místě popraviště, na Golgotě. Tichý smích neopouští toho, kdo už nevidí černou absurditu, ale přítomnost boží, moc Hospodinovu, která vrcholí právě tam, kde je člověk na dně, kde je v koncích, kde troskotá, kde je opuštěn všemi a kde se zdá, že jej opouští i sám Bůh. Je to tichý smích, který už dávno přerostl a proměnil se ve víru, která se pouští do zápasů předem ztracených, viděno lidskýma očima.

A i tam, kde už se ani nemůžeme pouštět do zápasů, kde už nemáme sil, kdy už jsme na konci svých možností, i tam nám ještě něco zbývá: naděje. Naděje, která vždycky byla motivem a zdrojem i perspektivou víry, zůstává i tam, kde už víra nedovede být „dělná“, kdy je u konce se svými silami. Je to naděje, která nikdy nekončí, která nikdy není vyvrácena – naděje proti naději, ano, třeba i proti vší naději. Jak budeme zpívat na závěr: Na věrné sluší doufat, hrůz lidských příliš nedbat; aj, stáde Páně maličké, neboj se té hrůzy lidské, však máš k sobě sliby božské!

Je tedy moudrý smích – a smích hloupých. Moudrost, pravda se ozývá, promlouvá, volá i na prostranstvích, na ulicích, v největším hluku, ale blázniví a hlupí posměvači neslyší; vztahuje ruku svou, ale oni nepozorují. Také blázni a hlupáci a posměvači hledají pokoj, ale ne pokoj, který převyšuje všeliký rozum, ale pokoj bláznů a hlupáků; hledají také štěstí, ale zase nikoliv štěstí těch, kteří neznají větší milování, než aby položili duši svou za přátele své, nýbrž štěstí bláznů a hlupáků. A i tento pokoj, i toto jejich štěstí je zahubí: jísti budou ovoce skutků svých a radami svými nasyceni budou. Hospodin se směje bezbožníkovi, neboť vidí, že se přibližuje den jeho (Ž 37,13). Ten, jenž přebývá na nebesích, směje se, Pán se posmívá národům a králům a knížatům (Ž 2, 1–4). A Ježíš slibuje ve svých blahoslavenstvích smích těm, kteří nyní pláčí. Jistě má na mysli onen moudrý smích a nikoliv smích bláznů a hlupáků. Ale ani tento zaslíbený smích není žádnou čistou radostí. Je v něm moudrost, ale je v něm i něco zármutku. Je něco trpkého ve smíchu nad tím, že bezbožníci byli ztrestáni a že ti, kteří se smáli a posmívali, již kvílí a pláčou. I poslední soud má v sobě nesrovnalosti, i konec všech dnů má svou nepochopitelnost a absurditu. Proto také ten zaslíbený smích: je reakcí právě na tu absurditu. Přísloví velmi pravdivě říká: Také i v smíchu bolí srdce (Př 14,13).

Už je to tak, že ve smíchu bývá vždy kus pláče. Kierkegaard to věděl, a proto říkal, že si připadá jako bůh Janus o dvou tvářích: jednou se směje, druhou pláče. Křesťanství má svou radost, ale není to radost na dně poháru opojení, nýbrž radost na dně poháru hořkosti – a je to tím větší radost, čím je to hořkost větší. Radost bez hořkosti, smích bez pláče – to je právě štěstí hlupáků a smích bláznů. Jistě i ve smíchu Hospodinově je notný kus hořkosti. Což tu hořkost nevidíme právě na Golgotě? A neslyšíme ji z ironického líčení reakcí lidí při křtění?

Není jiného vítězství nad světem než na samém dně hořkosti. Ale je to skutečné, pravé vítězství, žádná iluze. Radost křesťanské víry a naděje si podržuje stín této hořkosti ve své hloubce jako svou pečeť, jako legitimaci a průkaz své pravosti a pravdivosti. Není vítězství bez obětí. To platí pro nás, neboť to platilo i pro Ježíše Krista. Zvítězil jen tak, že obětoval sám sebe. Nemůžeme se nesmát, nemůžeme se neradovat – ale máme slzy v očích.

Pane náš, nenechávej nás, abychom si Tvé slovo zjednodušovali na pár zbožných frází, jež bychom opakovali tak často a tak hlasitě, až bychom překřičeli hlas moudrosti a pravdy, volající i v největším hluku. Nenechávej nás, abychom ve falešném náboženském zanícení a v zálibě ve šťastných rozuzleních a happy-endech sami sobě i jiným zakrývali rozpornost a absurditu, jimiž je nejen lemován, ale dokonce skrz naskrz prostoupen i náš život, ba i dějiny tvé spásy. Nedopouštěj, abychom si pletli tvé slovo pravdy s konejšivostí balzámu iluzí, jimiž jsou naše rány a rány našeho lidu jenom po vrchu natírány, aniž by byly léčeny. Dej nám srdce, které by dovedlo najít svou radost na

dně hořkosti, ale které by ani v největší radosti nezapomínalo na kus hořkosti, která zůstává v její hloubce. Dej nám umění pravého smíchu i pravého pláče – smíchu, který nezapomíná na slzy, a pláče, jemuž je zaslíben smích. A nadevše nám dej svůj pokoj, který nyní nedovedeme pochopit, neboť převyšuje všeliký lidský rozum. Amen.

Píseň 197, verše 1–3 a 10–11 (Ve jméno Krista doufáme)